

zvláště z hlediska realizace programu komunistické výchovy.

Schválením tohoto provolání bylo uzavřeno třídní jednání sekce mládeže Československé sociologické společnosti při ČSAV. Je samozřejmě předčasné hodnotit význam nově ustavené samostatné sekce pro další rozvoj sociologie mládeže. Nesporně bylo vytvořeny lepší podmínky pro další rozvoj sociologie mládeže tím, že existuje reálná základna pro koordinaci sociologie práce a pro těsnější spolupráci společenské praxe a vědeckovýzkumných pracovišť.

Eva Vernerová

Zaměření a některé problémy současné sovětské kriminologie

Charakteristickým rysem sovětské kriminologické fronty posledních let je mohutný, koordinovaný nástup početných týmů odborníků, zkoumajících z různých hledisek problematiku zločinnosti a snažících se proniknout co nejbližší ke kořenům tohoto společensky škodlivého a pro socialismus tak nežádoucího jevu. Mohutně oživená aktivita sovětských kriminologů v uplynulých 10–15 letech, jejich široce založená systematická výzkumná práce, trpělivé vyhodnocování získaných faktů spolu s kritikou, věcnou výměnou názorů, v níž se třbí dílčí koncepte a varianty, zkušeně a zaslíbeně se oponují závěry a jež nemá nic společného s akademickým teoretizováním neopírajícím se o faktografický materiál — to vše je hodno naší pozornosti a zaslужuje pečlivé studium.

Rozvoj marxistické kriminologie v SSSR není důsledkem momentálního, přechodného zájmu některých výzkumných a vysokoškolských pracovišť nebo nadšených jednotlivců. Úkol zkoumat a řešit zločinnost jako jeden z nejneodkladnějších problémů vyplývá z zákonitě z dynamiky společenského pohybu sovětské společnosti a vřazuje se organicky jako neodmyslitelný a časově nanejvýš aktuální článek do logicky vnitřně sklobového výchovného systému, usilujícího pod přímým vedením KSSS a sovětských státních orgánů, jakož i za aktivní účasti společenských organizací o vytvoření nových společenských vztahů a zformování osobnosti nového člověka. Autorita a vážnost sovětských kriminologů jsou podepřeny usneseními nejvyšších stranických orgánů, především pak závěry stranických sjezdů.

Pro realizaci závěrů přijatých na posledních sjezdech KSSS je v kriminologické sféře příznačné zvláště to, že byla už dávno opuštěna někdejší zjednodušená představa o téměř přímocará, mechanické závislosti zločinnosti na jevech společenské základny, resp. na faktorech definovaných jako přežitky ve vědomí lidí. Rozhodující většina sovětských kriminologů dnes již uvedený problém také nesimplifikuje a dospívá navíc k závěru, že z kriminogenního pole nelze vyloučit dokonce ani některé rozporné jevy, jež jsou vlastně socialistické společnosti samé.

Sovětská badatelé si uvědomují, že zločinnost je předurčována a poznamenávána četnými zvláštnostmi a zákonitostmi, mezi nimiž mají velký význam psychologické souvislosti a v jistém rozsahu rovněž momenty biologické. Logickým a reálným vyústěním tohoto poznání je pak závěr, že boj se zločinností a celé preventivní úsilí je záležitostí komplexního, široce pojatého programu, v němž sankční opatření nemají zdaleka rozhodující význam.

Důkladné studium sovětské kriminologické problematiky a navazování vědeckých kontaktů s kriminologickými pracovišti a jednotlivými odborníky v SSSR má pro nás značný význam z několika důvodů: Za prvé zločinnost v SSSR patří mezi ty sociopatologické jevy, které jsou pro svůj rozsah a pro závažnost důsledků *nejpalčivější*, takže i pozornost věnovaná boji s kriminalitou je tam vysoká, což vyúsťuje v mnoho užitečných a pro naši praxi použitelných forem boje. Za druhé je tu styčný bod v tom, že naše kriminologie má *shodný cíl* s kriminologií sovětskou, tj. usiluje o podstatnou redukci a posléze o úplnou likvidaci zločinnosti jako jevu v komunistické společensko-ekonomické formaci v podstatě cizorodého. Shodnost cíle předurčuje podobnost prostředků v trestní a preventivní politice, přičemž zkušenosti získané v SSSR jsou užitečné i pro nás, a naopak. Dále je třeba si připomenout, že dosti zřetelná analogie poznamenává názorový vývoj a úskalí, jímž prošly obě kriminologické fronty; je nasnadě, že soudobé řešení sporných otázek v SSSR upoutává nesmírně naši pozornost. Konečně je důvodem našeho zájmu o kriminologické bádání v SSSR to, že v důsledku přesunu těžiště do rozsáhlých, dobře koordinovaných výzkumů (mj. i těch, v nichž je pozornost zaměřována na mechanismy delikventních osobností) bylo dosaženo mnoha nových, velmi cenných poznatků a v závěrech a názorech sovětských kriminologů se objevilo hodně vysvětlujících prvků, jež mnohem lépe než dosud umožňují chápat podstatu zločinu a zločinnosti jako mnohorozměrných a velmi složitých jevů.

Podíváme-li se na dosavadní vývoj sovětské kriminologie, vidíme zřetelně tři základní fáze: První, od VRSR přibližně do počátku, resp. poloviny třicátých let, je charakterizována tím, že sovětská vědci díky Leninově inspiraci projevíli velkou snahu o hluboké poznání zločinnosti, individuálního zločinu a o rozvoj kriminologické vědy (zprvu se ovšem nepoužívalo termínu „kriminologie“, nýbrž „sociologické výzkumy v oblasti trestního práva“).

Od počátku třicátých let probíhala druhá fáze sovětské kriminologie. Vlivem dogmatických tendencí, jež dosti negativně ovlivnily prestiž humanitních věd, nepokračoval dosavadní příznivý rozvoj kriminologického bádání; celkově je tato fáze, trvající do poloviny padesátých let, poznamenána stagnací.

K uvolnění tvůrčí badatelské aktivity ve

všech odvětvích humanitních věd a také v kriminologii došlo až po XX. sjezdu KSSS (1956); tehdy také započala třetí fáze vývoje sovětské kriminologie.

Toto období můžeme orientačně rozdělit do dvou etap: první probíhala od r. 1956 do r. 1963 a lze ji hodnotit jako etapu „probuzení“, oživení, slibného předznamenání a nového nástupu sovětské kriminologie. Vytvořením moskevského *Všesvazového institutu pro zkoumání příčin a vypracování opatření k předcházení zločinnosti* (30. května 1963) který se stal vrcholným koordinačním a řídicím střediskem kriminologických výzkumů v SSSR, byla pak zahájena druhá etapa, trvající podnes. Sovětská kriminologie v ní navázala na obnovené, čínorodě úsilí rozvíjené po XX. sjezdu KSSS i na pozitivní tendence a výsledky porevolučních kriminologů a prvních sovětských kriminologických pracovišť z období dvacátých let a dostala se do prudkého, dosud nebyvalého pohybu, jehož akční radius zasahuje do mnoha vědních disciplín a do nejrůznějších stránek této problematiky.

Podívejme se blíže na některé nové jevy v sovětské kriminologii.¹ Především nelze nevidět změnu v názoru na *postavení kriminologie v systému sovětských společenských věd*. Až do poloviny šedesátých let zastávala podstatná většina tamních odborníků názor, že kriminologie je součástí, odvětvím vědy trestního práva. Na této pozici stál už od dvacátých let jeden z nejvýznamnějších sovětských kriminologů, prof. A. A. Gercenzon, jenž své přesvědčení hájil ještě po padesáti letech ve své poslední práci *Ugolovnoje pravo i sociologija* (1970). Je ovšem třeba přiznat, že prof. Gercenzon naprosto neodmítal specifičnost kriminologické metody a současně jasně viděl těsné spojení kriminologie se sociologií, statistikou, sociální psychologií a právními disciplínami.

Obdobně i známý prof. A. A. Piontkovskij ve své práci *Kurs sovetskogo ugolovnogogo prava* (1970) zastával stanovisko, že otázky boje se zločinností patří do předmětu vědy trestního práva a že kriminologie nemůže být nezávislá na trestním právu.

V důsledku velkého rozmachu výzkumné činnosti se objevilo v SSSR množství nových poznatků a spolu s nimi se vynořily také nové názory na otázky spjaté s etiologií zločinnosti a zločinu i na postavení samotné kriminologie v systému ostatních vědních disciplín. Mezi nejpozoruhodnější patří názor, že kriminologii je třeba vyčlenit z vědy trestního práva a že je to samostatná, komplexní disciplína. Poprvé bylo toto stanovisko vysloveno na teoretické konferenci právnícké fakulty Leningradské státní university, věnované otázkám prevence zločinnosti (v r. 1960). S uvedeným názorem vystoupil vědecký pra-

covník sekce práva Akademie věd Estonské SSR V. A. Rjanžin. Podpořil ho V. A. Sergijevskij, který prohlásil, že už dávno dozrála potřeba vytvořit nový vědní obor — sovětskou kriminologii. Na stránkách odborného tisku se pak v první polovině šedesátých let postavili za tuto koncepci četní autoři, jako B. S. Utěvskij, N. A. Stručkov, A. D. Berenzon a V. J. Eminov. Nejdále šel prof. Utěvskij, podle něhož je kriminologie komplexní disciplína, vytvářená především sociology, psychology, ekonomy a odborníky jiných vědních oborů, méně pak právníky. Podle Utěvského se má kriminologie rozvíjet za hranicemi právních věd. Objevila se samozřejmě ještě řada názorů, jako např. názor M. D. Šargorodského, který umístil kriminologii jako komplexní vědu na hranici sociologie a práva. Obecně přijatelnou představu vyjádřil N. A. Stručkov, když definoval kriminologii v podstatě jako rozvíjející se komplexní právní vědu spjatou těsně s trestním právem.

Ve druhé polovině šedesátých let převládlo pojetí, vyslovené také ve druhém vydání vysokoškolské učebnice *Kriminologija*, podle něhož „přestože kriminologie je těsně spjata s různými odvětvími společenských věd, zvláště se sociologií, je samostatnou vědou, má svůj předmět, neboť zkoumá určitou oblast společenských vztahů. Přitom se kriminologie přimyká k souboru *právních věd*. Vyplývá to ze skutečnosti, že *zločinnost je zároveň jevem sociálním i pojmem právním*“ [3 : 20].

Další novinkou, jež nás může zajímat, je *rozšířené pojetí předmětu marxistické kriminologie*. Až do nedávna převažovalo mezi sovětskými kriminology stanovisko, že středem pozornosti marxistické kriminologie je v podstatě zločinnost jako hromadný společenský jev a oblast prostředků pro předcházení zločinnosti. V učebnici *Kriminologija* byl předmět vymezen takto: „Sovětská socialistická kriminologie je nauka o stavu, dynamice a příčinách zločinnosti, o metodách zkoumání a cestách a prostředcích jejího předcházení v socialistické společnosti“ [3 : 7]. Pokud jde o osobnost pachatele, byl jejímu zkoumání sice přikládán velký význam, avšak tato skutečnost se zatím neodrazila v definici předmětu marxistické kriminologie. V poslední době — i když názory nejsou ještě zcela sjednoceny a diskuse pokračuje — začíná se však stále více prosazovat stanovisko, že *zkoumání osobnosti zločince je neoddelitelným, podstatným prvkem předmětu marxistické kriminologie*. Výrazné se tato tendence projevila už ve známé práci A. B. Sacharova *O ličnosti преступníka i příčinách преступности v SSSR z r. 1961* (byla přeložena mj. do italštiny a japonštiny).

Novému pojetí velmi napomáhají četné výzkumy zaměřené na sociálně demografickou, mravní a psychologickou charakteristiku de-

¹ Předkládaná informace je mj. výsledkem autorových diskusí a konzultací s prof. N. F. Kuzněcovou, prof. A. B. Sacharovem, prof. A. S. Šljapočnikovem aj. Zvláště cenným zdrojem informací byla práce nestora sovětských kriminologů, prof. A. S.

Šljapočnikova *Sovetskaja kriminologija na sovremennom etape*, vydaná v Moskvě v r. 1973 Vsesvazovým institutem pro zkoumání příčin a pro vypracování opatření k předcházení zločinnosti.

likventních osobností i úsilí o klasifikaci zločinců a o hluboké pochopení mechanismů jejich protispolečenského chování. Ukazuje se totiž, že uvedené přístupové cesty mají význam nejen z hlediska poznávání a převýchovy jednotlivých pachatelů, nýbrž umožňují zároveň další, všestrannější objasňování příčin zločinnosti jako celku.

Třetí oblastí zasluhující si naši pozornost je sféra zkoumání osobnosti zločince. Když byla po XX. sjezdu KSSS opět zahájena v sovětské kriminologii rozsáhlá výzkumná činnost, převažovala především analýza osobnosti zločince z hlediska sociologického. Později pak se orientace odborníků rozšiřovala stále více také na hledisko individuálně psychologické. Současná tendence je charakterizována tím, že se zřetelně prosazuje *aspekt sociálně psychologický*. Je samozřejmé, že sovětská vědecká studia i nadále především rozhodující kriminogenní činitele, jako je materiální a kulturní úroveň společnosti, vědeckotechnická revoluce, industrializace, urbanizace, migrace a vůbec vliv širšího, obecně společenského prostředí, avšak současně dobře chápou, že tento způsob zkoumání nemůže postihnout celou problematiku v jejích četných rovinách. Proto se snaží proniknout do „hlubinných“ vztahů existujících mezi negativními jevy v mikroprostředí a ve způsobu života konkrétních jedinců na jedné straně a defekty mravního formování osobnosti na straně druhé, a současně spolu s psychology, sociology a dalšími odborníky a na základě důvěrnějšího poznávání mravního mikroklimatu sociálních skupin a malých kolektivů odkrývat struktury příčinných svazků v individuálním zločinném chování. Mnoho pro poznání mechanismů delikventních osob učinil prof. V. N. Kudrjavcev svou monografií *Příčinnost v kriminologii* (1968), koncipovanou na bázi obecné a sociální psychologie a sociologie. První práci věnovanou v Sovětském svazu sociálně psychologickým problémům protispolečenského jednání byla kniha A. M. Jakovleva *Prestupnost i socialnaja psihologija*, vydaná v r. 1971. Jiným dílem tohoto druhu (věnovaným také individuálně psychologickým zákonitostem protiprávního jednání) je např. práce N. S. Džekebaeva *O socialno-psichologičeskich aspektach prestupnogo poveděnia* (Alma-Ata 1971) či K. J. Igoševa *Psihologija prestupnyh projarlenij sredi moložož* (Moskva 1971).

Naše kriminology bude jistě zajímat, že v SSSR se v poslední době rozvíjí v rámci kriminologie nový směr — tzv. *viktologie*, provádějící výzkum osobnosti, jež se stala obětí zločincova útoku. Rozbor chování napadeného se pochopitelně nemá uskutečňovat ve všech případech, nýbrž především tam, kde chování a vlastnosti oběti měly vliv na provedení trestného činu. Uvedenou tematikou se zabývá např. V. S. Minskaja ve stati *Kriminologičeskoje i ugovno-pravovoje značenie poveděnia potěrpěvšich* (Voprosy borby s prestupnostju 1972) nebo L. V. Frank v prá-

ci *Viktimologija i viktimnosť* (Dušanbe 1972).

Velmi potěšitelnou a povzbudivou skutečností je pro naše kriminology a odborníky na úseku sociální patologie skutečnost, že v SSSR v poslední době neobvyklejší sílí tlak na to, aby se kriminologie intenzivněji než dosud zabývala studiem průvodních protispolečenských morálních jevů, jako je toxikomanie, jakož i alkoholismus, prostituce, přiznivnictví apod. Je to zastřešující tendence nanejvýš oprávněná, neboť kriminalita je s těmito společensky deviantními jevy často velmi těsně spjata a nejednou z nich přímo vyrůstá. V této spojitosti volají mnozí přední odborníci, jako A. B. Sacharov, A. S. Sljapočnikov, S. S. Ostroumov, J. V. Solopanov, S. N. Pančenko aj., po obnovení tzv. *morální statistiky*, zpracovávání a vydávání za Leninova života, kdy se těmto otázkám plným právem věnovalo hodně pozornosti.

Ve dnech 22.—23. listopadu 1973 projednávala v Moskvě sekce pro kriminologii a nápravně pracovní právo *Všesvazové vědecké konference právníků* aktuální otázky sovětské kriminologie; v diskusi vystoupil profesor Jakovlev s návrhem, aby v SSSR byl konstituován samostatný obor *sociální patologie*. Je třeba uvést, že tento jeho návrh se setkal s velmi pozitivním ohlasem v řadách přítomných odborníků.

Úspěchy sovětské kriminologie jsou mj. výsledkem toho, že celé badatelské úsilí je *sjednoceno, plánováno, řízeno a koordinováno*, a to především nejvýznamnějším kriminologickým pracovištěm SSSR — již uvedeným *Všesvazovým institutem pro zkoumání příčin a vypracování opatření k předcházení zločinnosti*.

Toto nové vědeckovýzkumné středisko navázalo na úspěšnou činnost takových pracovišť, jako byl Všesvazový vědeckovýzkumný institut kriminalistiky Prokuratury SSSR, Ústav státu a práva Akademie věd SSSR, Všesvazový institut právních věd či Všesvazový vědeckovýzkumný institut ochrany společenského pořádku (dnes Všesvazový vědeckovýzkumný institut ministerstva vnitra SSSR). Mnozí pracovníci výše uvedených institutů přešli do Všesvazového institutu a vytvořili zde početný a velmi výkonný kolektiv, který svým pojetím práce v mnoha směrech navázal na první velké sovětské kriminologické pracoviště — Státní ústav pro výzkum zločinnosti a osobnosti zločince, založený v r. 1925.

V rámci Všesvazového institutu působí *sektory* zpracovávající dílčí problémy. Je to sektor *obecné metodiky* zkoumání a předcházení zločinnosti, sektor pro výzkum příčin a zpracování preventivních opatření zločinnosti *mládeže*, sektor pro výzkum příčin a zpracování preventivních opatření trestných činů *rozkrádání socialistického vlastnictví, služebních a hospodářských trestných činů* a sektor pro výzkum příčin a prevence trestných činů *proti osobnosti a veřejnému pořádku*. K těmto pracovním úsekům se řadí ještě sektor pro výzkum problémů *právního vědomí*, jenž pro-

vádí sociologické výzkumy stavu právního vědomí (tím se dříve sovětská kriminologie nezabývala), a *laboratorní trestní statistiky a výpočetní techniky*. Důležitou funkci při usměrňování výzkumné práce plní *koordináční byro*; výzkumná činnost je pak prováděna v souladu s *koordináčními plány* (např. v r. 1965 zahrnovala 18 témat ve čtyřech směrech, na léta 1972–1976 je v nich obsaženo 105 témat v 18 směrech).

Za důležitý předpoklad dalšího rozvoje kriminologického bádání a hlubšího poznávání podstaty zločinnosti a zločinu můžeme označit opatření k sjednocení statistiky. Jak známo, materiály trestní statistiky přestaly být počátkem třicátých let publikovány a nebyly od té doby po více než dvacet let dávány k dispozici. K oživení došlo až ve druhé polovině padesátých let, a zejména po r. 1961, kdy Prokuratura SSSR přišla s návrhem na jednotnou evidenci (ta však zahrnovala pouze část trestných činů a nezahrnovala např. ani údaje soudružských soudů, komisí pro věci nezletilých apod.).

V polovině šedesátých let vypracoval Vše-svazový institut — ve spolupráci s Prokuraturou SSSR, Nejvyšším soudem SSSR a ministerstvem vnitra SSSR — nový návrh evidence trestných činů a byla zavedena pokusná statistická karta jako experiment sloužící k podchycování různých dat. S používáním této karty se započalo 1. ledna 1966 v některých republikách a oblastech, jako například v Litvě, Estonsku, Ázerbájdžánu, ve dvou oblastech Běloruské a Ukrajinské SSR a v jedné oblasti RSFSR.

Závěrem k organizační stránce sovětské kriminologie dodejme, že je zdůrazňována a prakticky stále více realizována *komplexní* kriminologická analýza, v níž se uplatňují filosofové, ekonomové, demografové, pracovníci z kultury atd.

Chceme-li pochopit rozvoj sovětské kriminologie posledních let i úspěchy dosažené v boji s kriminalitou, nemůžeme přehlédnout fakt široce vedené, otevřené diskuse o nejroz-manitějších otázkách spjatých se zločinností a bojem s ní. V atmosféře soudružského tříbení názorů jsou kriticky posuzována dřívější stanoviska, i názory nově vyslovované. V současné době nelze naprosto hovořit o nějaké vnučené názorové uniformitě ani o tom, že by se závěry koncipovaly autoritativně a bez účasti početných kolektivů sovětských kriminologů.

Jako příklad toho, jak se v sovětské kriminologické vědě uplatňuje nikým neomezované diskuse, může sloužit svobodné vyjadřování názorů na otázku příčin zločinnosti v podmínkách socialistické společnosti: Např. část sovětských kriminologů (patří sem M. P. Malja-rov, V. Tikunov a N. A. Jermakov) vyslovila názor, že za socialismem neexistují sociální příčiny zločinnosti. Jiní (např. I. I. Karpec, V. N. Kudrjavcev či N. F. Kuzněcovová) naopak chápou zločinnost jako důsledek sociálních příčin existujících také v socialistické společ-

nosti. Podle I. J. Farbera je zločinnost dána právní psychologií cizí socialismu. V. V. Orechov vyslovil přesvědčení, že bezprostřední příčinou zločinnosti za socialismu je „faktická nerovnost“ (chápána v širším pojetí, tj. jako nerovnost materiální a kulturní i jako nerovnost z hlediska uvědomělosti jednotlivých občanů). Objevil se také názor, že bezprostřední příčinou zločinnosti je deformace právního vědomí (např. I. I. Karpec aj.). Část kriminologů (např. V. V. Šabalin a L. G. Krachmal-nik) zdůraznila velký význam biologických, dědičných momentů [6 : 16, 22]. U většiny se pak, jak se zdá, ustaluje dnes přesvědčení vyslovené N. Stručkovem a B. Utěvským, že je nutno brát v úvahu vzájemný vztah sociálních a biologických činitelů, neboť pouze sociálními nebo biologickými faktory nelze zločinné jednání vysvětlit. Studujeme-li sovětskou kriminologickou literaturu, zjišťujeme, že zde dnes krystalizují tyto základní pohledy na zločinnost:

1. Hlavní sociální příčiny protizákonných excesů byly sice revolucí odstraněny, nebyly však dosud vymýceny všechny jejich společenské příčiny.

2. Socialistická společnost se nevyvíjí jen na svých vlastních základech, nýbrž je stále ještě četnými pouty spjata se starou, před-socialistickou společností. Z okruhu působících činitelů nelze samozřejmě vyloučit přežitky minulosti v myšlení lidí, tj. zaostávání společenského vědomí za společenským bytím (kritizuje se ovšem termín „přežitky kapitalismu“, neboť kořeny přežitků sahají mnohem dále do feudální společnosti a hovoří se proto spíše o „předsocialistické psychologii“).

3. Opomíjet nebo nevidět sociální příčiny zločinnosti existující v socialistické společnosti by vlastně znamenalo plně uvolňovat prostor pro přesvědčení o biologické a biopsychologické povaze příčin zločinnosti, což by zajistě byla koncepce chybná, odporující základním vědeckým poznatkům o povaze lidského jednání.

4. Pokud jde o biologický faktor, nevylučuje se naprosto z komplexu kriminogenních komponent, neboť delikventní osobnost může být nepochybně charakterizována např. fyziologickými, endokrinními nebo psychickými zvláštnostmi. Úloha biologických činitelů je však chápána tak, že tento moment spíše jen usnadňuje nebo ztěžuje provedení zločinu, resp. určuje formu činu a zaměření pachatele-ovy aktivity. Rozhodující a hlavní význam je však přisuzován faktorům sociálním, jež prvořadě determinují zločinnost také v socialistické společnosti.

Živý dialog provází rovněž řešení mnoha dalších problémových okruhů. Připomeňme si namátkou např. dlouho trvající diskusi odborníků o obsahu trestu odnětí svobody, která byla vyvolána počátkem šedesátých let zejména tím, že se v praxi neúměrně zmírňovala soudní represe, což vyvolávalo širokou kritickou odezvu. Mnozí teoretikové šli v rozvíjení kritiky tak daleko, že při určování obsahu

soudního trestu zužovali jej jen na represivní složku (např. A. J. Natašev). A. L. Remenson se vyjádřil takto: „Odsouzený se musí bát, to je axiom.“ Podle N. A. Stručkova „práce a politickovýchovná činnost nejsou součástí trestu“ [5 : 22—23]. Diskuse pokračuje až do nejnovější doby, jak o tom svědčí citovaná teoreticky hodnotná monografie saratovského profesora I. S. Noje, v níž se vypořádá s nesprávnými stanovisky některých sovětských autorů.

Hodnotíme-li současnou sovětskou kriminologii, nutně si musíme povšimnout rozsáhlé literární produkce, dále toho, jak velký důraz kladou sovětské kriminologové na praktickou využitelnost výzkumných a teoretických prací a jakou váhu přikládají prevenci zločinnosti a právní výchově občanů. Některá pozoruhodná díla jsme už uvedli; z doby zcela nedávno minulé můžeme upozornit na práci G. A. Avanesova *Těorijskij i metodologičeskij prognostirovanija* (Moskva 1972), dále na knihu I. I. Karpece *Nakazanijskije. Socialnyje, pravovyje i kriminologičeskije problemy* (Moskva 1973), na knihu kolektivu autorů *Effektivnost primeněnija ugovolnogo zakona* (Moskva 1973) apod. Uvedené práce jsou psány s vysokou mírou odbornosti a jsou prosty jakéhokoliv schematismu. Mnohé myšlenky v nich vyjádřené jsou svou originalitou pro čtenáře velmi podnětné. Je tomu tak např. ve zmíněné Avanesovově knize, kde je rozebírána problematika předvídaní pohybu zločinnosti (primární, sekundární a terciární prognóza) a kde je zdůvodňována vedle tradiční matematickostatické či nově uplatňované kybernetické metody oprávněnost takových důležitých prognostických instrumentů, jako je metoda představitosti, intuice, expertního hodnocení atd.

Předmětem pozornosti stává se také předvídaní chování v individuálních případech.

Naši kriminologové, avšak nepochybně i odborníci z jiných vědních disciplín, jistě s netrpělivostí očekávají třetí vydání sovětské vysokoškolské učebnice *Kriminologija*, jež byla připravena kolektivem autorů pro tisk.

Po přijetí stranického a vládního usnesení z července 1966, zaměřeného k zesílení boje se zločinností, je v SSSR značná pozornost věnována prevenci zločinnosti. Na základě výzkumů byly v četných svazových republikách, jako Uzbeké, Turkmenské, Tádžické apod., rozpracovány metody boje se zločinností a byly připraveny četné další výzkumy včetně těch, jež jsou zaměřeny na předcházení nedbalostních trestných činů. Také v měřítku různých administrativních celků se v SSSR stále častěji objevují pokusy o vypracovávání komplexních plánů boje se zločinností na delší období.

V řešení otázek předcházení zločinnosti se uplatňuje systémově strukturní přístup, tj.

počítá se s opatřeními na různých úrovních (prostředky obecné, zvláštní a individuální).

Naše odborníky studující sovětskou preventivní politiku bude jistě zajímat, že kolektiv autorů připravuje práci *Obščaja teorija preduprežděnija prestupnosti v SSSR*. Toto dílo nepochybně obohatí také náš arsenál prostředků boje s kriminalitou. Již dnes však můžeme uvést alespoň jednu formu, jíž se přikládá v SSSR v posledních letech v oblasti výchovy občanů a prevence zločinnosti velká váha: je to výchova socialistického právního vědomí občanů a v této spojitosti výuka práva na školách jako podstatný prvek systému komunistické výchovy. Společenská naléhavost orientace na právní výchovu občanů byla zdůrazněna na XXIII. a XXIV. sjezdu KSSS i ve speciálním usnesení ÚV KSSS z 15. září 1970 *O opatřeních ke zlepšení právní výchovy pracujících*.

Na závěr stati o současné sovětské kriminologii si řekneme, že jejím typickým rysem je orientace na stálé spojení s praxí a na maximální využitelnost teoretických závěrů. Potvrzuje to skutečnost, že např. jen v r. 1972 předložil Věšvazový institut 80 konkrétních návrhů na zlepšení zákonodárství, zdokonalení činnosti státních orgánů a zvýšení účinnosti boje se zločinností.

Uvedené poznatky svědčí o tom, že sovětská kriminologie nastoupila pevně cestu vedoucí k slibným cílům a že se stala nanejvýš užitečným a dnes už nepostradatelným článkem v systému ostatních věd, sloužících věci komunistické výstavby a komunistické výchovy občanů v SSSR. Proto znalost této mladé, rozvíjející se vědní disciplíny má velký význam také pro nás, pro náš boj s kriminalitou a pro celé naše úsilí o výchovu nového člověka.

Literatura

- [1] Avanesov, G. A.: *Těorijskij i metodologičeskij prognostirovanija*. Moskva 1972.
- [2] Karpec, I. I.: *Nakazanijskije. Socialnyje, pravovyje i kriminologičeskije problemy*. Moskva 1973.
- [3] Kolektiv autorů: *Effektivnost primeněnija ugovolnogo zakona*. Moskva 1973
- [4] Kolektiv autorů: *Kriminologija*. Moskva 1968.
- [5] Noj, I. S.: *Suščnosť i funkcijskije ugovolnogo nakazanijskije v sovetskom gosudarstve*. Saratov 1973.
- [6] Orechov, V. V.: *Socialnoje planirovanije i voprosy borby s prestupnostju*. Lenin-grad 1972.
- [7] Šljapočnikov, A. S.: *Sovetskaja kriminologija na sovremennom etape*. Moskva 1973.

Karel Vítek